

Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Yasemin Abayhan*
Heyyem Hürriyetoğlu**
Ayşe Tuna***

Öz

Bu çalışmanın amacı, Anderson (2018) tarafından geliştirilen "Prejudice Against Asylum Seekers Scale" isimli ölçeğin Türkçeye uyarlanmasıdır. Geliştirilmekte olan ölçeğin psikometrik özelliklerini incelemek amacıyla madde-toplam test puanı korelasyon katsayıları, doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Bu analizler sonucunda, ölçeğin "klasik önyargı" ve "koşullu önyargı" olarak tanımlanan iki faktörlü yapısının kabul edilebilir düzeyde olduğu bulunmuştur ($CFI = .92$, $RMSEA = .075$, $GFI = .90$, $AGFI = .87$, $NFI = .89$). Tüm test puanının Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise $.77$ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, ölçeğin ölçüt geçerliğini incelemek amacıyla ölçekten elde edilen puanlar ile Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği ve Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutum Ölçeğinden alınan puanlar arasındaki ilişkiler incelenmiş, elde edilen bulgular ilgili kısımda aktarılmıştır. Bulgular sonuç olarak, Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeği'nin Türkçe Formu'nun güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğunu göstermiştir. Bu ölçeğin sadece klasik değil koşullu önyargıyı da göstermesi açısından önemli olduğu ve bu yönüyle literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Önyargı, Geçerlik, Güvenirlik, Ölçek Uyarlama.

The Validity and Reliability Study of the Turkish Form of Prejudice Against Asylum Seekers Scale

Abstract

The purpose of the current study was to adapt and validate the Prejudice Against Asylum Seekers Scale (Anderson, 2018) in the Turkish context. To examine the psychometric properties of the scale, item-total correlations, Confirmatory Factor Analysis, Reliability Analysis were performed. The model fit of the two-factor structure was found to be acceptable ($CFI = .92$, $RMSEA = .075$, $GFI = .90$, $AGFI = .87$, $NFI = .89$). The two factors were defined as "classical prejudice" and "conditional prejudice" as in the original scale. The Cronbach's Alpha for the total scale was calculated as $.77$. To calculate the criterion validity, the correlations between the scores of the scale and Social Dominance Orientation, Right-Wing Authoritarianism, and Attitudes Towards Syrian Immigrants Scale were examined. The findings showed that the current scale is reliable and valid. This scale is critical as it indicates not only classical but also conditional prejudice and will make an important contribution to the literature.

Keywords: Asylum Seeker, Refugee, Prejudice, Validity, Reliability, Scale Adaptation.

*Dr. Öğr. Üyesi | Hacettepe Üni. Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
yasemina@hacettepe.edu.tr | ORCID: 0000-0002-3370-2100

**Arş. Gör. | ODTÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü | hyymhurriyet@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6340-4462

***Arş. Gör. | Hacettepe Üni. Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü | tunaayse@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-4232-9600 | DOI: 10.36484/liberal.1209023

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 27, Sayı:108, Güz 2022, ss. 27-43.

Gönderim Tarihi: 23 Kasım 2022 | Kabul Tarihi: 29 Kasım 2022

Giriş

İnsan hayatı boyunca pek çok olumlu yaşantılara sahip olabildiği gibi savaş, ölüm ve hastalık gibi olumsuz yaşantılara da maruz kalabilmektedir. Kendine daha iyi bir hayat kurgulamaya çalışan insanlar tarih boyunca göç etmiştir. İnsanlar göç ederek bazen olumsuz yaşantılardan kaçmayı hedeflerken, bazı durumlarda ise daha olumlu yaşantılara erişmeyi umut etmektedir. Aslında göç ile ortaya çıkan değişiklikler yalnızca fiziksel mekân değişimi olarak ele alınmamalıdır. Göç; göç eden bireyleri, yeni yerleşim bölgelerini ve buradaki bireyleri etkileyen çok yönlü bir olgudur (Bhugra, 2004). Bu doğrultuda göçler, toplumsal dinamikleri etkileyen hatta değiştiren en etkili faktörlerden biri olarak; farklı yaşam biçimine, dile, dine, kültürel ve ahlaki değerlere sahip kitleleri bir araya getirmiş, bu kitlelerin birlikte yaşam sürmelerine böylece etkileşim kurmalarına neden olmuştur (Karpat, 2010).

15 Mart 2011 tarihinde Suriye`de başlayan iç çatışmalar ülkeyi kaosa sürüklemiş, çok sayıda insan yaşadıkları bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Ülkede yaşanan çatışmaların iç savaş boyutuna ulaşmasıyla birlikte ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilere Türkiye`de “açık kapı politikası” uygulanmıştır. Bunun neticesinde, Nisan 2011`de Suriyelilerin Türkiye`ye göç hareketi başlamıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (The United Nations Refugee Agency-UNHCR) 2018 verilerine göre bugüne kadar 6,3 milyon kişi Suriye`den başka yerleşim yerlerine göç etmiştir. 2022 yılı itibarıyla Türkiye`de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği`nin resmi rakamları ile 3.574.800; Göç İdaresi Başkanlığı resmi rakamlarına göre 3.585.447 olarak belirtilmiştir. Bu istatistikler Türkiye`nin bütün ülkeler arasında en yüksek sayıda Suriyeli göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan ülke olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla, Türkiye`deki Suriyeli mülteciler ile Türk toplumunun arasında sürekli bir etkileşim olması kaçınılmaz hale gelmiştir. Böylece, mültecilerin yerleştikleri bölgede yaşayan insanlar birtakım faktörler ile ilişkili olarak mültecilere yönelik olumlu veya olumsuz bazı tutumlar geliştirebilmektedir. Türkiye`de Suriyeli mültecilere yönelik tutumları ele alan araştırma bulgularına göre Türkiye`de Suriyelilere ilişkin söylemlerin “tehlikeli yabancılar” ya da “potansiyel tehlikeli gruplar” olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Ünal, 2014). Yine aynı çalışmada, katılımcılar Suriyelileri çoğunlukla “tehlike arz eden”, “suç işleyen” ya da “işleme potansiyeli olan” gruplar şeklinde adlandırmışlar ve Suriyelilerin Türklerin yaşadığı bölgelerde üstünlük kurmayı amaçladıklarına ilişkin inançlarının olduğunu dile getirmişlerdir. Bir başka çalışmada da Suriyeli mültecilere ilişkin tutumlar “ülkenin ekonomik

yapısı için potansiyel bir tehlike oldukları”, “iş imkânlarını sınırladıkları”, “yaşadıkları bölgelerde hırsızlık şiddet, fuhuş ve kaçakçılık gibi suçlara bu-
laşarak toplumun ahlak ve huzurunu bozdukları”, “terör olaylarını tetikle-
dikleri”, “kanunları ihlal ettikleri”, “ülkemizin siyasi, ekonomik, demografik
yapısı ve aile kurumu üzerinde potansiyel bir tehlike oluşturdukları” şeklin-
de araştırma sonuçlarına yansımıştır (Kabaklı-Çimen ve Ersoy-Quadir, 2018).

Bu bulgulara dayanarak, Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik tutum-
ların daha çok olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye’de Su-
riyelilere ilişkin temsiller göz önünde bulundurulduğunda söz konusu tem-
sillerde Suriyelilere yönelik önyargılar dikkat çekmektedir. Bu durumda,
önyargının Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumları şekillendirmede
büyük rol oynadığı görülmektedir. Buradan hareketle, Türkiye’de Suriyeli
mültecilere yönelik önyargının incelenmesi kritiktir.

Önyargı

Önyargı kavramı, Allport (1954) tarafından, bir kişi veya olguya karşı önce-
ki deneyimlerden yola çıkarak veya tamamen bağımsız olarak sahip olunan
olumlu veya olumsuz fikirler ve duygular olarak tanımlanmıştır. Geçmişte
önyargı üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla dış gruba yönelik olumsuz
tutumu açık bir şekilde ifade etmeye dayanan klasik önyargı kavramını ele
alırken daha güncel araştırmalarda “klasik önyargı” ve “modern önyargı” ol-
mak üzere iki farklı önyargı kavramından bahsetmenin mümkün olduğu be-
lirtilmiştir (Anderson, 2018; Brown, 2011; Duckitt, 1992; Sears, 1988). Daha
önce de belirtildiği gibi klasik önyargı kavramı, bireyin dış grup üyelerine
yönelik olumsuz ve düşmanca tutumunu gizlemeye gerek görmeden açık bir
şekilde ortaya koymasındır.

Modern önyargı ise açık bir şekilde ifade edilmeyen, çoğu zaman bireyin
kendisinin dahi önyargılı olduğunun farkında olmadığı ve/veya inkâr etti-
ği durumları kapsamaktadır (Duckitt, 1992). Modern önyargının temelinde
kişide halihazırda örtük bir biçimde var olan önyargının bastırılması veya
açık bir şekilde ifade edilmesine ilişkin derin bir çatışma yatar. Diğer bir de-
yişle, modern önyargı söz konusu olduğunda dış gruba karşı önyargıyı ifade
etme, aynı zamanda bu önyargıyla çelişen benliği bununla ilişkili inanç ve
değerleri sürdürme motivasyonu arasındaki çatışma ile belirlenir (Crandall
ve Eshleman, 2003). Özellikle son yıllarda fazlasıyla vurgulanan liberal, eşit-
likçi, insancıl değerleri sistemi diğer insanlarla empati kurma ve önyargı-
sız bir benlik imajı sergileme gibi motivasyonları beraberinde getirmektedir
(Dowden ve Robinson, 1993; Franco ve Maass, 1999; Galinsky ve Moskowitz,

2000). Böylece; sosyal, politik veya dini temelli oluşabilen pek çok inanç ve değer kişilerin önyargıyı açıkça ifade etmekten geri durmasına yol açmakta, dolayısıyla önyargıyı bastırma ile ifade etme arasındaki bu çatışmayı güçlendirmektedir. Bu çatışma, dış gruba karşı çelişkili duygulara ve düşüncelere, ayrıca tutarsız davranışlara sebep olabilir (Crandall ve Eshleman, 2003). Duygusal, bilişsel ve davranışsal bağlamda gerçekleşen bu çelişki kişileri hem önyargılarını ifade edebilecekleri hem de korumak istedikleri benlik imajını destekleyecek yollar aramaya itebilir.

Crandall ve Eshleman (2003) tarafından geliştirilen Önyargı Bastırma-Gerekçeleştirme Modeline göre kişi önyargıyı bastırma ile ifade etme arasındaki gerilimden kurtulmak için önyargısını ifade edebileceği gerekçeler bulmaya çalışır. Gerekçeler gerçek önyargının özgürce ve suçluluk duymadan ifade edilmesi için güçlü araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişiler bu sayede hem önyargının yarattığı huzursuzluktan kurtulabilir hem de benlik imajını korumuş olur. Dış gruba yönelik “hoşgörüyü” koşullandırmak da temelde bu gruba karşı var olan önyargının gerekçelendirilerek ifade edilmiş biçimi şeklinde değerlendirilebilir. Buradan hareketle, modern önyargı aynı zamanda koşula bağlı önyargılı olma durumu olarak da ifade edilebilir. Şöyle ki, bireyler dış grup üyelerinin “kabulünü” bir koşula dayandırmakta ve dış gruba yönelik önyargılı tutumlarını istenilen koşulun gerçekleşmemesine dayalı gerekçeler ile meşrulaştırmaktadır (Anderson, 2018). Yukarıda da bahsedildiği gibi günümüzde eşitlikçi normların daha çok vurgulanması ve önyargısız olmanın normatif olarak kabul edilmesiyle dezavantajlı gruplara yönelik önyargı azalmış gibi görünse de önyargının varlığını hala sürdürdüğü ve asıl değişimin önyargının ifade edilmiş biçiminde olduğu görülmektedir. Bunun sonucu olarak modern önyargı kavramının önemi gün geçtikçe daha çok dikkat çekmeye başlamıştır. Bu doğrultuda ilgili alanyazın incelendiğinde, pek çok araştırmacı tarafından açıkça ifade edilen klasik önyargı ile birlikte modern önyargı kavramını da dikkate aldıkları ve azınlık gruplar (Akrami ve ark., 2000), engelli gruplar (Akrami ve ark., 2006), cinsiyet (Ekehammar ve ark., 2000), cinsel yönelim (Falomir-Pichastor ve Mugny, 2009; Morrison ve Morrison, 2003) gibi çeşitli hedef gruplarına yönelik modern önyargıyı incelemek amacıyla çeşitli ölçekler geliştirdikleri görülmektedir.

Türkiye’de mültecilere yönelik tutumlar dikkate alındığında bugüne kadar yapılan çalışmalarda açık önyargının ele alındığı pek çok çalışmanın varlığından bahsedilebilir (Hürriyetoğlu, 2019; Üsten, 2018; Taşdemir, 2018). Açık önyargı ile örtük önyargı arasındaki farkın ortaya konduğu çalışma bulgularının da modern önyargı kavramı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bireyler savaşa bağlı olarak göç etmek durumunda kalmış olan Suriyelilere

yönelik önyargılarının aslında belirli koşullara bağlı olarak azalabileceğini düşünerek önyargılarını bastırmayı deniyor olabilirler. Örnek olarak, “Mültecilerin yardıma ihtiyaçları olabilir ama ülkemizde de yardıma muhtaç pek çok kişi var.”, “Ülkemizde yaşayabilirler ama kurallara uymaları gerekiyor.”, “Bizim kültürümüze uyum sağlayıp kendi kültürlerini devam ettirmemeli-ler.” gibi ifadeleri dile getirerek kişiler önyargılı tutumlarını koşullara bağlı olarak yapılandırmakta ve aslında yeniden meşrulaştırmaktadırlar.

Özetle, yukarıda vurgulanan bulgular, dış gruba yönelik önyargı çalışırken gerek geleneksel gerekse koşullu önyargının bir arada ele alınmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda uluslararası alanyazında, daha net bulgular elde etmek amacıyla yapılacak araştırmalarda kullanılmak üzere Anderson (2018) tarafından hem geleneksel hem de koşullu önyargı boyutlarını içeren “Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeği” (*The Prejudice Against Asylum Seekers Scale*) geliştirilmiştir. Bu doğrultuda, Anderson (2018) tarafından geliştirilen bu ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması ve bu ölçeğin Türkçe formunun geçerlik-güvenirlik çalışmasının yapılması araştırmanın kapsamı içerisinde.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışma, yaşları 18 ila 62 arasında değişen ($M = 23.74$, $SS = 7.43$) 510 katılımcı ile yürütülmüştür (353 kadın, 157 erkek). Katılımcılara, başta Hacettepe Üniversitesi öğrencileri olmak üzere kolay ulaşılabilir örnekleme yolu ile ulaşılmıştır. Çalışma, 07.10.2020–16.06.2021 tarihleri arasında *Psytoolkit* (Stoet 2010; 2017) platformu aracılığıyla yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmaya katılacak olan kişilerin yaş, cinsiyet, ikamet ettiği şehir bilgilerine ulaşmak için araştırmacılar tarafından hazırlanan kısa bir form uygulanmıştır.

Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeği: Anderson (2018) tarafından geliştirilmiş olan ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması bu araştırma ile gerçekleştirilecektir. 16 maddeden oluşmakta olan ölçeğin özgün formunda “koşullu önyargı” ve “klasik önyargı olmak üzere iki alt boyut yer almaktadır. Her boyutta 8 madde bulunmaktadır. Klasik önyargı (ör. *Zaman, para ve yer israfıdır*) boyutu için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .96, koşullu önyargı (ör. *Kanunlarımızı*)

uydukları sürece ÷lkemize girebilirler) boyutu için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise .89 olarak rapor edilmiştir. Mevcut çalışmada klasik önyargı boyutunun Cronbach alfa değeri .90, klasik önyargı boyutunun Cronbach alfa değeri .74'tür.

Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutum Ölçeği: Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata (2016) tarafından geliştirilen ölçek 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .88 olarak rapor edilirken mevcut çalışmada bu değer .56 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan puanın artması olumsuz tutumların arttığına işaret etmektedir (ör. *Şehir merkezinde Suriyeli mülteci görmek beni rahatsız eder, Suriyeli mültecilerin bulaşıcı hastalık taşıma olasılığı beni tedirgin eder*). Ölçek maddeleri 5 derece üzerinden değerlendirilmektedir (1 = kesinlikle katılmıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum). İlgili ölçek kullanılmadan önce uyarlama çalışmasını gerçekleştiren araştırmacıdan ölçek kullanımına yönelik izinler alınmıştır.

Sosyal Baskınlık Ölçeği: Pratto ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilen ölçek 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Karaçanta (2002) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı, .85 olarak rapor edilmiştir. Ölçek maddeleri 1 (çok yanlış) ve 7 (çok doğru) olmak üzere 5 derece üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekte bazı maddeler için ters puanlama yapılmaktadır (2, 4, 7, 9, 10, 12, 14, 15). Ölçekte "*Hiçbir grup diğerlerinden üstün olmamalıdır*" gibi maddeler bulunmaktadır. İlgili ölçek kullanılmadan önce uyarlama çalışmasını gerçekleştiren araştırmacıdan ölçek kullanımına yönelik izinler alınmıştır. Mevcut çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri .86 olarak bulunmuştur.

Sağ Kanat Yetkenciligi Ölçeği: Altemeyer (2007) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Güldü (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçek "Yetkeci boyun eğme", "yetkeci saldırganlık" ve "geleneksellik" olmak üzere 3 tutum ögesini barındırmaktadır. Ölçek maddeleri 9 derece üzerinden değerlendirilmektedir (1 = kesinlikle katılmıyorum, 9 = kesinlikle katılıyorum). "Ülkemizin, bütünlüğümüze kasteden radikal yönelimleri ve kötülükleri ortadan kaldırmak için ne gerekiyorsa yapabilecek güçlü bir lidere ihtiyacı var" gibi maddelerin bulunduğu ölçekte bazı maddeler için ters kodlama yapılmaktadır (4, 6, 8, 9, 11, 13, 15, 18, 21). Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı, .85'tir. Mevcut çalışmada ölçeğin Cronbach alfa değeri .82 olarak bulunmuştur.

İşlem

Çalışma verileri 07.10.2020 – 16.06.2021 tarihleri arasında toplanmıştır. İlk aşamada ölçeğin geliştiren araştırmacıdan, mevcut geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına ilişkin gerekli izinler alınmış, ardından Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonuna başvurularak çalışmanın yürütülebilmesine yönelik etik izin alınmıştır. Ölçek maddelerinin Türkçe çeviri sürecinde ilk aşamada üç araştırmacı bağımsız bir şekilde maddeleri Türkçeye çevirmiş, ardından tüm çeviriler değerlendirilerek yargıcılara gönderilen ilk form hazırlanmıştır. Hem konuya hem de her iki dile hâkim bağımsız yargıcılar tarafından Türkçeye çevrilmiş olan maddeler tekrar çeviri ile ölçeğin orijin dili olan İngilizceye tekrar çevrilmiştir. Çeviri ve tekrar çeviri aşaması sonucunda yargıcılardan gelen öneriler doğrultusunda formuna son şekli verilmiştir. Bu çalışmanın verileri çevrimiçi veri toplama platformu olan *Psytoolkit* aracılığıyla toplanmıştır (Stoet 2010; 2017).

Veri Analizi

İlgili ölçeğin yapı geçerliğinin test edilmesi amacıyla AMOS yazılımı kullanılarak Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yürütülmüştür. Ölçüt bağıntılı geçerliğin test edilmesi amacıyla ise SPSS (24.0.0) paket programı kullanılarak Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi yürütülmüştür. Ölçeğin her iki boyutu için güvenilirliğin test edilmesi amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

Yapı Geçerliği

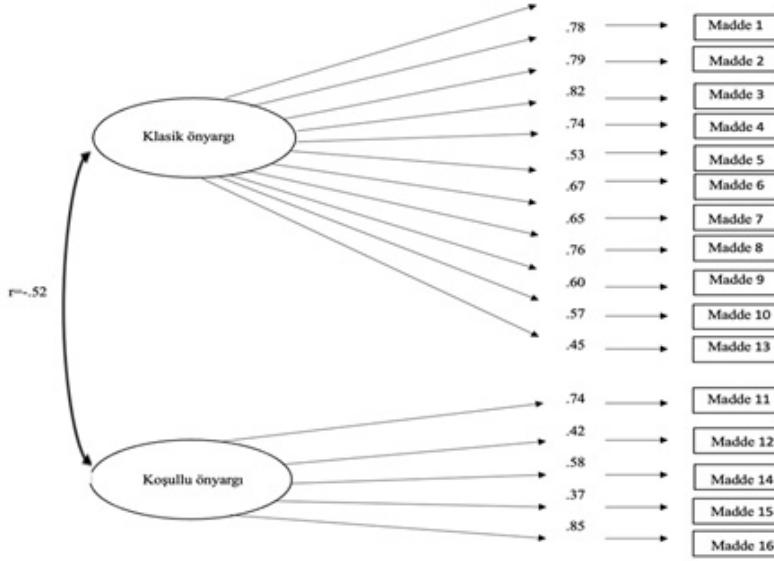
Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeğinin iki faktörlü yapısının Türkiye örnekleminde test edilmesi amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yürütülmüştür. Analiz kapsamında Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) uyum indeksleri incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre test edilen ilk modelde iki faktörlü yapının uyum değerlerinin kabul edilebilir bir aralıkta olmadığı görülmüştür, $\chi^2 = 966.98$, $p < .05$, $sd = 103$, $\chi^2/df = 9.39$, CFI = .75, RMSEA = .128, GFI = .75, AGFI = .67, NFI = .73 (Model 1). Uyum indekslerinin kabul edilebilir değer aralığında olması için CFI, GFI, AGFI, NFI indekslerinin .90 düzeyinde olması

gerekmektedir. RMSEA indeksi ise 0 ile 1 arasında değişmektedir ve bu değerin sıfıra yaklaşması iyi uyuma işaret etmektedir (Meydan ve Şeşen, 2011). Hem ölçek maddeleri hem de modifikasyon indeksleri incelendiğinde 9. (Yardıma ihtiyaçları var, ancak ülkemizde yardıma daha çok ihtiyacı olan başka insanlar da var.), 10. (Güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönmeleri gerekir.) ve 13. (Ülkemizdeki sisteme uyum sağlamada güçlük çekebilirler.) maddelerin klasik önyargı faktörüne dahil edilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüş ve önerilen yeni model test edilmiştir. Analiz sonuçları, yeni modelin uyum indekslerinin pek çoğunun kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir, $\chi^2 = 530.29$, $p < .05$, $sd = 103$, $\chi^2/df = 5.15$, CFI = .88, RMSEA = .090, GFI = .87, AGFI = .82, NFI = .85 (Model 2). Son olarak, modelin önerdiği iki modifikasyon önerisinin gerçekleştirilmesiyle birlikte uyum indekslerinin tamamıyla kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır, $\chi^2 = 390.05$, $p < .05$, $sd = 101$, $\chi^2/df = 3.86$, CFI = .92, RMSEA = .075, GFI = .90, AGFI = .87, NFI = .89 (Model 3). Nihai modelde klasik önyargı faktörü 11, koşullu önyargı faktörü ise 5 maddeden oluşmaktadır. Analiz sonuçları Tablo 1’de, ölçek maddeleri ise Tablo 2’de sunulmuştur. Ölçeğin iki faktörlü yapısına ilişkin modelin standart değerleri Şekil 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeğine İlişkin DFA Sonuçları

Model	χ^2	sd	χ^2/df	GFI	AGFI	CFI	NFI	RMSEA
Model 1	966.98	103	9.39	.75	.67	.75	.73	.128
Model 2	530.29	103	5.15	.87	.82	.88	.85	.090
Model 3	390.05	101	3.86	.90	.87	.92	.89	.075

Sd: Serbestlik Derecesi, GFI: Goodness of Fit Index, AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index, CFI: Comparative Fit Index, NFI: Normed Fit Index, RMSEA: Root Mean Square Residual



Şekil 1. Ölçeğe İlişkin Modelin Standart Değerleri

Tablo 2. Ölçek Maddeleri

Klasik Önyargı	
<i>Mülteciler...</i>	
1.	Geldikleri yere geri dönmeliler.
2.	Zaman, para ve yer israfıdır.
3.	Yararlarına nazaran çok daha zahmetliler.
4.	Bizim sorunumuz değildir.
5.	Ülkemizde hoş karşılanmazlar.
6.	Yardıma ihtiyaçları varmış gibi yaparlar.
7.	Toplumumuza uyum sağlamada yetersizler.
8.	Ülkemizde olmaları çok tehlikelidir.
9.	Yardıma ihtiyaçları var, ancak ülkemizde yardıma daha çok ihtiyacı olan başka insanlar da var.
10.	Güvenlik sağlandıktan sonra ülkelerine geri dönmeleri gerekir.
13.	Ülkemizdeki sisteme uyum sağlamada güçlük çekebilirler.
Koşullu Önyargı	
11.	Herhangi bir sabıkaları olmadığı sürece ülkemize gelebilirler.
12.	Ülkemizde çok sayıda mülteci almadığımız sürece sorun yaratmazlar.
14.	Türkçe konuşabildikleri takdirde uyum sağlamaları kolaylaşır.
15.	Ülkemize girişlerine yasal göçmenlere öncelik verilerek müsaade edilmelidir.
16.	Kanunlarımıza uydukları sürece ülkemize girebilirler.

Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeğinin ölçüt geçerliğini incelemek amacıyla ilgili ölçekten elde edilen klasik önyargı ve koşullu önyargı puanları ile Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği ve Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutum Ölçeğinden alınan puanlar arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi sonuçlarına göre ilgili ölçeğin klasik önyargı faktörünün yetkencilik ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişkisi bulunmaktayken ($r = -.13, p < .05$), sosyal baskınlık ($r = .09, p < .05$) ve Suriyeli göçmenlere yönelik önyargı puanları ($r = .69, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır. İlgili ölçeğin koşullu önyargı boyutu ile yetkencilik ($r = -.11, p < .001$) ve sosyal baskınlık ($r = -.18, p < .001$) arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır. Benzer olarak, koşullu önyargı ile Suriyeli göçmenlere yönelik önyargı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = -.23, p < .05$). Ölçeğin özgün formundan farklı olarak klasik önyargı ile koşullu önyargı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -.32, p < .001$). Analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Korelasyon Analizi

	1.	2.	3.	4.	5.
1.Klasik önyargı	1				
2.Koşullu önyargı	-.32**	1			
3.Yetkencilik	-.13**	-.11*	1		
4.Sosyal baskınlık yönelimi	.09*	-.18**	.29**	1	
5.Suriyeli göçmenlere yönelik önyargı	.69**	-.23**	.07	.08	1

* $p < .05$, ** $p < .01$

Güvenirlik Analizleri

Ölçekte yer alan maddelerin, mültecilere yönelik önyargı ile (klasik önyargı, koşullu önyargı) ilişkili olup olmadığı madde analizi ile incelenmiştir ve bu amaçla madde-toplam test puanı korelasyon katsayısı hesaplaması yapılmıştır. Maddelere ilişkin düzeltilmiş madde-toplam test puanı korelasyon katsayılarının klasik önyargı boyutu için .50 ile .76 arasında, koşullu önyargı boyutu için .17 ile .43 arasında değiştiği görülmüştür. Madde-toplam test puanı korelasyon katsayıları incelendiğinde koşullu önyargı boyutunda yer alan 9., 10., ve 13. maddelerin korelasyon değerlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi DFA sonucunda bu üç madde "klasik önyargı" boyutuna dahil edilmiştir. Yeniden hesaplanan madde-toplam test puanı korelasyon katsayılarının yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki faktöre ilişkin madde-toplam test puanı korelasyon katsayıları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Madde Analizi

Faktör	Madde	Düzeltilmiş Madde-Toplam Test Puanı	
		Korelasyon Katsayıları	
		Özgün Madde Dağılımı	Güncel Madde Dağılımı
Klasik önyargı	Madde 1	.72	.73
	Madde 2	.74	.71
	Madde 3	.76	.77
	Madde 4	.69	.67
	Madde 5	.50	.50
	Madde 6	.64	.64
	Madde 7	.61	.66
	Madde 8	.72	.71
Koşullu önyargı	Madde 9*	.17	.61
	Madde 10*	.23	.59
	Madde 11	.34	.57
	Madde 12	.42	.41
	Madde 13*	.21	.48
	Madde 14	.42	.53
	Madde 15	.43	.38
	Madde 16	.38	.63

*9., 10. ve 13. maddeler, DFA sonucunda "klasik önyargı" faktörüne dahil edilmmiştir.

Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeğinin klasik ve koşullu önyargı faktörleri için güvenilirliğin test edilmesi amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Klasik önyargı faktörünün Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .90, koşullu önyargı faktörünün Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .74 bulunmuştur. Ölçeğin toplam puanı üzerinden hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise .77'dir.

Tartışma

Bu araştırmanın amacı 2018 yılında Anderson tarafından geliştirilmiş olan Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik analizlerini yaparak ilgili ölçeği Türk kültürüne kazandırmaktır. Giriş kısmında da bahsedildiği gibi bu veri toplama aracının mültecilere yönelik önyargının ele alınmasında hem klasik önyargının hem de koşullu önyargının ayrıca rol oynadığını vurgulaması önemlidir. Bu bağlamda ölçeğin Türkçe

formunun özgün formdaki iki faktörlü yapıyı koruyup korumadığını görmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yürütülmüştür. Doğrulayıcı Faktör Analizi sonucunda elde edilen modifikasyon indeksleri koşullu önyargı alt faktöründe yer alan üç maddenin (9, 10 ve 13) klasik önyargı alt faktörüne dahil edilmesi gerektiğini göstermektedir. 9. (*Yardıma ihtiyaçları var, ancak ülkemizde yardıma daha çok ihtiyacı olan başka insanlar da var.*) ve 13. (*Ülkemizdeki sisteme uyum sağlamada güçlük çekebilirler.*) maddelerin içeriğine bakıldığında da bu maddelerin herhangi bir koşulu meşrulaştırma aracı olarak kullanmadan da bireylerin önyargılarını ifade edebildiklerini vurgular. Bu bağlamda her iki maddenin özgün ölçekten farklı olarak klasik önyargı faktöründe yer alması gerektiğine karar verilmiştir. Modifikasyon indekslerine bakıldığında 10. (*Güvenlik sağlandıktan sonra ülkelere geri dönmeleri gerekir.*) maddenin de ayrıca koşullu önyargı faktöründen farklı olarak klasik önyargı alt faktöründe yer alması gerektiği bilgisi elde edilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi madde analizi sonucunda 10. maddenin koşullu önyargı faktörü ile korelasyon değeri .23'tür. 9. ve 13. maddelere benzer olarak 10. maddenin de korelasyon değerinin düşük olduğu görülmüştür. 10. madde mültecilerin geri dönüşlerini her ne kadar bir koşul üzerinden rasyonalize ediyor olsa da araştırmacılar bu maddenin klasik önyargı boyutunda yer almasının sebebinin geri dönmeyi vurgulaması olduğunu düşünmektedirler. Maddedeki vurgunun mültecilerin kalması yerine belirli bir süre sonucunda gitmeleri üzerine olması bir noktada bu maddeyi klasik önyargının bir parçası haline getirebilir. Keza Zemojtel-Piotrowska ve arkadaşları (2020) gerçekleştirdikleri bir araştırmada klasik önyargı arttıkça bireylerin önyargı sahibi oldukları gruba yönelik ihtiyaç duydukları sosyal mesafenin de arttığını ortaya koymuşlardır.

Ölçeğin ölçüt geçerliğine bakıldığında, klasik önyargı alt boyutunun sosyal baskınlık yönelimi ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu görülmektedir. Bu bulgular alanyazınla ve araştırmacıların beklentileri ile tutarlıdır. Alanyazına bakıldığında sosyal baskınlık yöneliminin mültecilere karşı önyargı, onları tehdit olarak algılama ve insandışılaştırma süreçleri ile bağlantılı olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Anderson, 2016; Esses ve ark., 2008; Lyall ve Thorsteinsson, 2007). Ölçeğin özgün makalesinde de sosyal baskınlık yönelimi ile klasik önyargı boyutu arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki ortaya konmuştur. Aynı şekilde klasik önyargı alt boyutunun Suriyeli mültecilere yönelik önyargı puanları ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu ölçeğin klasik önyargı alt boyutunun bugüne kadarki önyargı çalışmalarında yer alan "önyargı" kavramını karşılar nitelikte olduğu düşünüldüğünde bu bulgu beklendik ve ölçeğin ortaya konduğu çalışmadaki bulgularla tutarlıdır (Anderson, 2018).

Ancak ölçüt geçerliği için gerçekleştirilen korelasyon analizinde alanyazınla ve ölçeğin ortaya konduğu çalışmadaki bulgularla tutarlı olmayan bir sonuçtan bahsedilebilir. Bu da klasik önyargı alt boyutunun sağ kanat yetkeciliği ile arasında negatif yönde ve anlamlı bir sonucun elde edilmiş olmasıdır. Bu bulgu her ne kadar alanyazın ile tutarlı olmasa da araştırmacılar tarafından Türkiye bağlamında düşünüldüğünde anlaşılabilir. Keza Türkiye’ye Suriyeli mültecilerin kabul edilmesi ve geçici koruma statüsünde yer alarak misafir edilmesi siyasi otoritenin iradesi ile tutarlıdır. Bu tutarlılık da kendilerini siyasi olarak daha “sağ” görüşte tanımlayan bireylerin uluslararası alanyazının aksine Türkiye’de mültecilerin kabulünü doğrudan daha fazla kabul etmesi ile sonuçlanabilmektedir. Burada ayrıca ulusal kimliklenme süreçlerinden de bahsedilebilir. Citrin ve arkadaşları (2012), ulusal kimliklenmenin bilişsel, duygusal ve normatif olmak üzere üç ayrı boyutta gerçekleştiğinden bahsetmektedir. Ulusal kimliklenmenin bilişsel boyutu bireyin kendi ulus kimliğine dair değerlendirmeleri, algıları ve düşüncelerini kapsamaktadır. Ulusal kimliklenmenin duygusal boyutu ise bireyin o ulusun bir parçası olmaya dair ortaya koyduğu duygusal değerlendirmeleridir. Breton (2015), mültecilere yönelik olumsuz tutumların ulusal kimliklenmenin bilişsel ve duygusal boyutlarıyla bağlantılı olabileceğini ancak normatif boyutunda da bu noktada etkisinin çok olduğunu vurgular. Normatif boyuta bakıldığında, bireyin kendi ulusunu diğer uluslardan ayırt etmesini sağlayan sosyal normları ve temel değerleri nasıl kavramsallaştırdığı önemlidir. Dolayısıyla mültecilere yönelik tutumu ulusal kimliklenmenin normatif boyutunda yer alan sosyal temsiller de belirleyebilmektedir. Eğer o ulusun temel özelliklerinden biri “misafirperverlik” olarak kavramsallaştırılıyor ve bu boyut bireylerin normatif şekilde ulusal kimliklerinde rol oynuyor ise sağ kanat yetkecilik puanları ile klasik önyargı puanları arasındaki ilişkinin negatif olması çok da şaşırtıcı olmayabilir. Türk Kültürü özelinde düşünüldüğünde bireylerin ulusal kimliklenmelerinde misafirperverliğin yer alma ihtimali oldukça yüksektir. Bu da sağ kanat yetkeciliği ile mültecilere yönelik klasik önyargı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişkinin varlığını açıklayabilmektedir.

Koşullu önyargı alt boyutuna dair bulgulara bakıldığında, koşullu önyargı puanları ile Suriyeli mültecilere yönelik önyargı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu fark edilmektedir. Bu bulgu girişte de vurgulandığı şekliyle Modern Irkçılık Kuramı ile bağlantılı olarak düşünülebilir. Ayrıca ölçeğin özgün formundan farklı olarak klasik önyargı ile koşullu önyargı arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki de söz konusudur. Klasik önyargı bireylerin doğrudan önyargı ifadelerini dile getirebilmeleri ile bağlantılıdır. Önyargı Bastırma-Gereçlendirme Modeli’ne göre bastırılmaya çalışılan

önyargı ifadelerine bireyler birer gerekçe bulmakta, böylelikle önyargılarını rasyonalize edebilmektedir (Crandall ve Eshleman, 2003). Burada aslında bir çatışmadan söz edilmektedir. Bireyler hem önyargılarını ifade etmek hem de toplum tarafından kabul edilen normlara göre davranmak isterler. Bu çatışmanın ortaya çıkardığı gerilimden kurtulmanın yolu önyargıya bir gerekçe bulmaktır. Ancak koşullu önyargı ile klasik önyargı arasındaki ilişkiye bakıldığında önyargıya bir gerekçe bulmaya gerek kalmadan bireyler kendi düşüncelerini klasik önyargı boyutunda yer alan maddelerde ifade etmişlerdir. Bu bağlamda önyargılarını ifade edebilen bireylerin önyargılarını rasyonalize edecek gerekçelere yani koşullara ihtiyaçları kalmadığı için koşullu önyargı puanları klasik önyargı puanlarının artışına kıyasla azalıyor olabilir.

Mevcut çalışmaya bakıldığında Mültecilere Yönelik Önyargı Ölçeği Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Bu çalışmada temel bazı kısıtlılıklardan söz edilebilir. Öncelikle ilgili çalışmanın verileri çevrimiçi veri toplama platformlarından biri olan Psyt toolkit üzerinden toplanmıştır. Her ne kadar bu durum bir kısıtlılık gibi düşünülse de bu araştırmanın güçlü yönlerinden biri olarak da söylenebilir. Zira çevrimiçi veri toplama süreci verilerin daha geniş bir örneklemeden elde edilmesini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bir diğeri ise çalışmada yer alan bireylerin mültecilerle ne kadar temas ettiğine dair bir ölçümün alınmamış olmasıdır. Bu türde bir nokta her ne kadar kısıtlılık olarak düşünülebilir olsa da özgün makalede de bu türde bir ölçümün olmadığı atlanmamalıdır.

17 Kasım 2022 tarihi itibarıyla Türkiye’de 3.585.447 “geçici koruma” kapsamında yer alan mülteci yer almaktadır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2022). Uluslararası süreçler Türkiye’nin gitgide daha fazla göç alabileceği gerçeğini de göz önüne sermektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde bir arada yaşayabilmenin sağlanabilmesi için çalışılması gereken konulardan biri de mültecilere yönelik önyargılardır. Bireylerin önyargılarının ölçülmesi kuşkusuz önemlidir ancak elde edilen ölçümlerin uygulamalara ve müdahale programlarına dönüşebilmesi gerekmektedir. Bu minvalde ileride gerçekleştirilecek çalışmaların yalnızca klasik önyargı düzeylerini değil, koşullu önyargı düzeylerini de dikkate alması gerekmektedir. Türkiye’de koşullu önyargı ve klasik önyargının birbirinden pek çok faktör ile ayrışması muhtemeldir. Bu çalışma Türkiye’de gerçekleştirilebilecek olası çalışmalarda klasik ve koşullu önyargının ayrı ayrı ele alınmasını sağlayacak bir psikometrik ölçüm aracını alanyazına kazandırmak amacı ile gerçekleştirilmiştir. İleride yapılacak çalışmalar politik görüş, algılanan tehdit düzeyi, algılanan benzerlik ve ulusal kimliklenme düzeyi gibi değişkenleri klasik ve koşullu önyargı boyutları için ayrı ayrı inceleyebilir.

Kaynakça

- Akrami, N., Ekehammar, B., Claesson, M., ve Sonnander, K. (2006). Classical and modern prejudice: Attitudes toward people with intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 27*(6), 605–617. doi:10.1016/j.ridd.2005.07.003
- Akrami, N., Ekehammar, B., ve Araya, T. (2000). Classical and modern racial prejudice: A study of attitudes toward immigrants in Sweden. *European Journal of Social Psychology, 30*(4), 521–532. doi:10.1002/1099-0992
- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Altemeyer, B. (2007). *The authoritarians*. Winnipeg: B. Altemeyer.
- Anderson, J. R. (2016). Implicit and explicit attitudes toward asylum seekers: Demographic and ideological correlates. *Australian Psychologist, 53*(2), 1-11. doi:10.1111/ap.12229
- Anderson, J. R. (2018). The prejudice against asylum seekers scale: presenting the psychometric properties of a new measure of classical and conditional attitudes. *The Journal of Social Psychology, 158* (6), 694-710.
- Bhugra, D. (2004). Migration and mental health. *Acta Psychiatrica Scandinavica, 109*(3), 243-258.
- Bikmen, N. (1999). National identity and ethnic prejudice in a Turkish sample / Milli kimlik ve etnik önyargı: Bir Türk örnekleme. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Bogardus, E. S. (1947). Measurement of personal-group relations. *Sociometry, 10*(4), 306-311.
- Breton, C. (2015). Making national identity salient: Impact on attitudes toward immigration and multiculturalism. *Canadian Journal of Political Science, 48*(2), 357-381. doi:10.1017/S0008423915000268
- Brown, R. (2011). *Prejudice: its social psychology*. West Sussex, United Kingdom: John Wiley & Sons.
- Citrin, J., Johnston, R., ve Wright, M. (2012). Do Patriotism and Multiculturalism Collide? Competing Perspectives from Canada and the United States. *Canadian Journal of Political Science, 45*(3), 531-552. doi:10.1017/S0008423912000704
- Crandall, C. S. ve Eshleman, A. (2003). A justification-suppression model of the expression and experience of prejudice. *Psychological Bulletin, 129*(3), 414–446. doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.414
- Dowden, S., ve Robinson, J. P. (1993). Age and cohort differences in American racial attitudes: The generational replacement hypothesis revisited. In P. M. Sniderman, P. E. Tetlock, ve E. G. Carmines (Eds.), *Prejudice, politics, and the American dilemma* (s. 86–103). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Duckitt, J. H. (1992). Psychology and prejudice: A historical analysis and integrative framework. *American Psychologist, 47*(10), 1182-1193. doi:10.1037/0003-066X.47.10.1182
- Ekehammar, B., Akrami, N. ve Araya, T. (2000). Development and validation of Swedish classical and modern sexism scales. *Scandinavian Journal of Psychology, 41*(4), 307–314. doi:10.1111/sjop.2000.41.issue-4
- Esses, V.M., Veenvliet, S., Hodson, G. ve Mihic, L. (2008). Justice, Morality, and the Dehumanization of Refugees. *Social Justice Research, 21*, 4–25. <https://doi.org/10.1007/s11211-007-0058-4>

- Falomir-Pichastor, J. M. ve Mugny, G. (2009). "I'm not gay. . . I'm a real man!": Heterosexual men's gender self-esteem and sexual prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(9), 1233–1243. doi:10.1177/0146167209338072
- Franco, F. M. ve Maass, A. (1999). Intentional control over prejudice: When the choice of the measure matters. *European Journal of Social Psychology*, 29(4), 469–477. doi:10.1002/(SICI)1099-0992(199906)29:4
- Galinsky, A. D. ve Moskowitz, G. B. (2000). Perspective-taking: Decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(4), 708–724. doi.org/10.1037/0022-3514.78.4.708
- Güldü, Ö. (2017). Sağ kanat yetkeçiliği ölçeği: Uyarlama çalışması. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 27-51.
- Hürriyetoğlu, H. (2019). Gruplar arası tehdit ve empatinin Suriyeli göçmenlere yönelik açık ve örtük tutumlar üzerindeki etkisi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2022, 17 Kasım). Geçici koruma. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>.
- Kabaklı-Çimen, L. ve Ersoy-Quadır, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7,1251-1273.
- Karaçanta, H. (2002). Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keleş, S. Ç., Aral, T., Yıldırım, M., Kurtoğlu, E. ve Sunata, U. (2016). Attitudes of Turkish youth toward Syrian refugees in respect to youths' gender, income, education, and city: A Scale Development Study. *Turkish Migration 2016 Selected Papers*. London: TPL.
- Lyall, H. C. ve Thorsteinsson, E. B. (2007). Attitudes to the Iraq war and mandatory detention of asylum seekers: Associations with authoritarianism, social dominance, and mortality salience. *Australian Journal of Psychology*, 59(2), 70-77. doi:10.1080/00049530601148421
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Detay Yayıncılık.
- Morrison, M. A., ve Morrison, T. G. (2003). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 15–37. doi:10.1300/J082v43n02_02
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. ve Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741-763. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.741>
- Sears, D. O. (1988). Symbolic racism. İçinde P. A. Katz, ve D. A. Taylor (Ed.), *Eliminating racism* (s. 53–84). New York, NY: Springer.
- Stoet, G. (2010). PsyToolkit - A software package for programming psychological experiments using Linux. *Behavior Research Methods*, 42(4), 1096-1104. <https://doi.org/10.3758/BRM.42.4.1096>
- Stoet, G. (2017). PsyToolkit: A novel web-based method for running online questionnaires and reaction-time experiments. *Teaching of Psychology*, 44(1), 24-31. <https://doi.org/10.1177/0098628316677643>

- Taşdemir, N. (2018). Ulusal kimliğin sınırlarını tanımlama biçimleri ve Türkiye'ye gelen Suriyeli Sığınmacılara yönelik tutumlar, *Türk Psikoloji Yazıları*, 21, 3-18.
- UNHCR. (2022, Kasım 24). *BM Mülteci Örgütü Türkiye istatistikleri*. The UN Refugee Agency. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Üsten, E. (2018). Gendered perceptions of threat from immigrant minorities: A social psychological analysis of prejudice against Syrians in Turkey. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yaşar Üniversitesi, İzmir.
- Żemojtel-Piotrowska, M., Sawicki, A. ve Jonason, P. K. (2020). Dark personality traits, political values, and prejudice: Testing a dual process model of prejudice towards refugees. *Personality and Individual Differences*, 166, 110168. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110168>